

مقدمه

آموزش وسیله انتقال موارث کهن فرهنگی، اخلاقی، دینی و عرفانی تمام جوامع بشری است. فرهنگ تمام اقوام مختلف در سراسر جهان برآموزش صحیح استوار می باشد، هدف ازآموزش، توسعه افکار انسانها و ایجاد ژرف نگری، خلاقیت، خودآگاهی، آزاد اندیشی و تعالی در جامعه است. فرهنگی که همراه با تفکر انسان گرایانه بوسیله آموزش مؤثر و درست انتقال یابد به استقرار روابط مطلوب و حسن تفاهم و همبستگی فکری و پرورش اندیشه ها و تعالی شخصیت انسان ها می انجامد. (کریمیان، ۱۳۸۸)

مقوله آموزش نقش مهمی در انگیزش یک جامعه نسبت به یک موضوع دارد. مشکل عمده تخریب های زیست محیطی در یک جامعه نیز ناشی از عدم آگاهی نسبت به موضوع محیط زیست است. در واقع هنگامی که آموزش و آگاهی در یک جامعه ظاهر نشود و شناخت کافی نسبت به موضوع محیط زیست بوجود نیاید بسیاری از تخریب های زیست محیطی توسط انسان ها ایجاد می شود بدون آنکه اطلاعات کاملی در زمینه تخریب و عمق فاجعه داشته باشند. (پیتون^۱ و همکاران، ۱۳۸۰)

امروزه با افزایش مسائل زیست محیطی مانند بحران انرژی، اتلاف و تخریب منابع طبیعی و افزایش مواد زاید ناشی از توسعه شهرنشینی اثر انسان بر محیط نیز مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است، زیرا آنها بسیاری از این معضلات را ناشی از پیامدهای مستقیم و غیر مستقیم رفتارهای انسان می دانند. (ویلیامز^۲، ۲۰۰۲: ۲۳۹)

از جمله متغیرهای مهم برای پیش بینی رفتار انسان، دانش فرد درباره مسائل زیست محیطی است، دانش به منزله یک ضرورت برای انجام موفقیت آمیز فعالیت ها قلمداد می شود. در واقع دانش به مثابه ابزاری جهت چیره شدن بر موانع روانشناختی نظیر ناآگاهی یا اطلاعات غلط به کار گرفته می شود. اگر چه دانش همیشه

تأثیر مستقیم بر رفتار ندارد، اما مکانیسم های دیگری را تقویت می کند که تغییر رفتار را تسهیل می کند.

(فریچ^۱، ۲۰۰۴: ۲۷)

بسیاری از مشکلات زیست محیطی عمدتاً ناشی از نا آگاهی، کم آگاهی و یا عدم مشارکت گروهها در حرکت های اجتماعی - اقتصادی است، حمایت از کاربرد آموزش در جهت تحقق توسعه پایدار، توسعه مشارکت اجتماعی از طریق ظرفیت سازی و ایجاد نهادهای آموزشی، افزایش سطح و کیفیت دانش محققان، مهندسان و دانش جویان کشورهای در حال توسعه، ایجاد کمیته های توسعه پایدار برای هماهنگی در سطوح محلی، ملی و منطقه ای و جهانی از رئوس برنامه های آموزش برای توسعه پایدار محسوب می شود. بنابراین یکی از راه های کلیدی جهت پیشگیری و کاهش اثرات مخرب یاد شده، آموزش عمومی و فرهنگ سازی برای قشرهای مختلف جامعه است. (کریمی، ۱۳۸۳)

آموزش زیست محیطی مهمترین عامل مؤثر در دگرگونی طرز نگرش و رفتار افراد است که در مسیر بهبود کیفیت زندگی، ایجاد دانش و مهارت و نیز افزایش تولید جامعه است. بنابراین برنامه ریزی جهت ارتقاء آگاهی برای وصول به توسعه پایدار روستایی ضروری است و توسعه پایدار زمانی تحقق می یابد که اطلاعات زیست محیطی فراگیر شود و مشارکت مردم بومی در حراست آن دوچندان گردد. (عرفانی و اردکانی، ۱۳۸۸)

در این راستا، شناسایی نیازهای آموزشی و محتوای آموزش اقدامی است که تأمل و ارتباط دهیاران را با مردم در جهت درک مسائل و مشکلات مربوط به محیط زیست روستا را بهبود می بخشد اما با توجه به وظایفی که برعهده دهیاران گذاشته شده است، فقدان آموزش کافی در بین دهیاران و مردم محل مشکلاتی را ایجاد می نماید که با توجه به آموزش دهیاران و ارتقاء آگاهی آنان تا حد امکان می توان بر مشکلات فائق آمد.

کلیات تحقیق

۱-۱ بیان مسئله

از قرن های پیش آموزش برای انسان به عنوان اولویت اول مورد توجه بوده است ، آموزش می تواند یکی از زمینه های آماده سازی مهارت ها، دانش و آگاهی و درک برای انسان ها باشد تا از این طریق آنها بتوانند در دنیای اطراف خود زندگی موفقیت آمیزی را تجربه نمایند. برای کسب این موفقیت باید به آموزش های محیطی روی آورند. بدین ترتیب آموزش های زیست محیطی به عنوان یک تجربه بسیار قابل توجه در نظر گرفته می شود که قادرند شیوه زندگی اعضای یک اجتماع را تغییر دهند، زیرا افراد می توانند با استفاده از این اصول، مشارکت مثبتی را در محیط اطراف خود داشته باشند. این اصول آموزشی می تواند الگوی جدید رفتار را میان افراد، گروهها و جوامع با موضوع محیط زیست ایجاد کنند. از این رو برای تک تک افراد لازم و ضروری است تا از محیط اطراف خود آگاه باشند تا بتوانند پیش از ستایش از مناطق دیگر، از محیط اطراف خود حفاظت کرده و قدردان آن باشند. (لارکین^۱ و همکاران، ۱۳۸۴)

هدف از آموزش محیط زیست شناخت وظایف انسان نسبت به مسائل محیط زیست، درک ارزشهای زیست محیطی، حمایت از دیدگاه های حفاظتی و عدالت اجتماعی و همچنین تلاش در جلوگیری و یا حل مشکلات و معضلات محیط زیست جامعه می باشد. (حیدری، ۱۳۸۲)

آموزش محیط زیست موجب افزایش دانش زیست محیطی و مهارت های لازم برای حفظ محیط زیست در طول زندگی می گردد. آموزش محیط زیست به موارد بسیاری از جمله آگاهی عمومی، نگرانیها و مشکلات زیست محیطی موجود و تفکر انتقادی در زمینه محیط زیست بستگی دارد. آموزش محیط زیست یک فرایند میان رشته ای و همه جانبه است که موجب می شود یادگیرنده موارد زیر را کسب کند: آگاهی(درباره محیط

زیست) ارزش (شناخت محیط زیست از طریق دانش) رویکرد(مسئولیت در مورد محیط زیست) قابلیت انجام عمل(مهارت لازم برای حل مشکل). (جوکار و میردامادی، ۱۳۸۹: ۳)

جامعه روستایی به صورت یک نظام اجتماعی پویا عمل می کند، به نحوی که عناصر و نهادهای مختلف آن در عرصه عمل به ایفای نقش می پردازند. براین اساس لازم است دهیار با در نظر گرفتن بخش روستایی به عنوان یک نظام (سیستم) که از طریق آموزش های مرتبط، مسائل مبتلا به محیط روستا را به درستی دریابد و در رفع و چاره جویی آنها اقدام نماید گرچه در این راه مهارتهای مدیریتی الزامی است اما علاوه بر آن حساسیت نسبت به وظیفه اصلی مدیریتی، یعنی آگاهی بخشی به روستاییان در زمینه ضرورت دگرگونی و پیشرفت امور نیز ضروری است. در همین راستا مشارکت و سازماندهی مردم روستایی بویژه آنانی که از منابع و فرصت ها بی بهره اند، از وظایف دهیاران روستاها است. (بدری و موسوی، ۱۳۹۰: ۱۲)

نیروی انسانی مطلع و آموزش دیده از عواملی است که موفقیت سازمان را تضمین می کند. دهیاران افرادی هستند که مهمترین نقش را در موفقیت این نهاد نوپا ایفا می کنند. از این رو داشتن دهیاران آموزش دیده از نیازهای اساسی مدیریت روستایی کشور است. شناسایی نیازهای آموزشی، تعریف سرفصل های آموزشی و دوره های مورد نیاز و تهیه امکانات و ابزارهای آموزشی اقداماتی هستند که انجام آنها نیازمند برنامه ریزی و مطالعه است. گسترش و توسعه کمی و کیفی، انتشار کتاب ها و نشریات آموزشی و نشریه تخصصی دهیارها برای دهیاران با ماهیت آموزش و اطلاع رسانی اقدام دیگری است که به چالش آموزشی پاسخ خواهد داد. (ایمانی و جاجرمی، ۱۳۸۲)

۱-۲ اهمیت و ضرورت موضوع تحقیق

موضوع آموزش محیط زیست و افزایش سطح آگاهی های عمومی برای متوقف نمودن حرکت پرشتاب نابودی محیط زیست و طبیعت راه حلی جدی و با اهمیت قلمداد می شود. چنانچه یکایک افراد جامعه بر ضرورت محافظت از محیط زیست آگاهی یابند می توان گام هایی بلند را در راستای توسعه پایدار برداشت، زیرا هر نوع برنامه ریزی با چشم داشت رفع معضلات زیست محیطی، بدون مداخله عناصر فردی و اجتماعی و به عبارتی مشارکت افراد جامعه نمی تواند چندان موفقیت آمیز باشد بنابراین ارتقاء سطح آگاهی های مردم از طریق آموزش زیست محیطی می تواند مقوله های زیر را دربرگیرد: آلودگی و تخریب محیط زیست، مصرف گرایی و ازدیاد بیش از حد جمعیت، هماهنگی در مورد اهمیت زمین، توسعه بدون خطر انداختن نیازآیندگان. (خورشید دوست، ۱۳۸۲: ۳)

در مقوله حفظ محیط زیست، هیچ سرمایه گذاری ای بهتر و سودمندانه تر از تعالی سطح دانش و آگاهی مردم، ایجاد وجدان بیدار جامعه نسبت ماهیت و موجودیت منابع رخداد نخواهد بود. آگاهی در حد متعارف آن برای ایجاد حس مسئولیت نسبت به محیط زیست کافی نیست، آگاهی باید هر رابطه و تأثیر متقابلی را شامل شود، از طرف دیگر علاوه بر خود آگاهی، شخص باید رابطه ضروری و منطقی بین خود و جهان خلقت را دریابد و بدان ایمان آورد و بداند که سرنوشت او از سرنوشت سایر اجزای طبیعت و محیط زیست جدانگیز نیست، همچنان که حوادث طبیعت در اندوه و شادی، در سلامت و بیماری و در بقاء و نیستی او تأثیر دارند، اندیشه و اعمال او نیز در سیر حوادث طبیعت کم و بیش مؤثر است. (لقمجانی، ۱۳۸۴)

روستانشینی شکل ویژه ای از استقرار و هیئت انسانی و جلوه بارزی از حیات اقتصادی و اجتماعی است که با نظامی کم و بیش پایدار در طی قرون متمادی دوام یافته است. امروزه نیز با وجود مهارتهای گسترده روستایی و روند شتابان تبدیل نقاط روستایی به شهری هنوز بیش از نیمی از جمعیت جهان و کشورمان در

نقاط روستایی زندگی می کنند و البته سهم عرصه های روستایی از فضاهای طبیعی و زیستی بیشتر از این است. به هر حال با توجه به نقشی که نواحی روستایی در حیات اقتصادی و اجتماعی کشور بویژه در تولید محصولات کشاورزی و غذایی ایفا می کنند، از جایگاه و اهمیت ویژه ای در توسعه ملی و سرزمینی برخوردارند و بدون سازماندهی و توسعه این مناطق، برنامه های توسعه با ناکامی مواجه خواهند شد. از این رو توجه به آموزش دهیاران در نظام برنامه ریزی و توسعه فضاهای روستایی و محیط زیست آن لازم و ضروری می باشد. (نوروزی، ۱۳۷۷)

جهان امروز به آموزش اهمیت فراوان و به سزایی می دهد. آموزش از مهمترین ابزارهای ارتقای سطح دانش دهیاران در ارتباط با محیط زیست روستا است که عاملی مؤثر در ایجاد تحول ساختاری در مجموعه یک روستا می شود تا امکان استفاده هرچه بیشتر از استعدادهایشان را فراهم آورد و نهایتاً تا حدود زیادی از تخریب محیط زیست روستا که عمدتاً از کمبود آگاهی مسئولان و مردم محلی ناشی می شود جلوگیری نمود. آموزش دهیاران موجب می شود که بتوان به قانونمندی در زمینه برنامه های توسعه روستایی دست یافت. (رضاییان، ۱۳۸۱)

از آنجا که در کشور ما مدیریت اجرایی روستاها برعهده دهیاری هاست و چون یکی از مهمترین مشکلات دهیاری ها کمبود دانش دهیار در ارتباط با محیط زیست روستاست و این امر می تواند در فرایند زندگی روستاییان و نیز توسعه روستا تأثیر منفی داشته باشد، می توان با برگزاری دوره های آموزشی برای دهیاران و تعیین میزان تأثیر گذاری آن تا حد زیادی این خلاء را برطرف نمود و در روند توسعه پایدار روستایی کشور مؤثر بود.

۳-۱ اهداف تحقیق

۱-۳-۱ هدف کلی

بررسی نقش آموزش محیط زیست در ارتقا آگاهی زیست محیطی دهیاران روستا های بخش مرکزی شهر همدان

۱-۳-۲ اهداف فرعی

- ۱) بررسی رابطه بین آموزش مفاهیم پایه و مبانی محیط زیست به دهیاران و ارتقا آگاهی زیست محیطی آنان
- ۲) بررسی رابطه بین آموزش شیوه های اصلاح الگوی مصرف روستاییان به دهیاران و ارتقا آگاهی زیست محیطی آنان
- ۳) بررسی رابطه بین آموزش ایجاد توسعه پایدار در روستا به دهیاران و ارتقا آگاهی زیست محیطی آنان
- ۴) بررسی رابطه بین آموزش روشهای مناسب و بهداشتی جمع آوری، ذخیره و دفن مواد زائد جامد روستایی (مدیریت پسماند) به دهیاران و ارتقا آگاهی زیست محیطی آنان
- ۵) بررسی رابطه بین آموزش روشهای مناسب دفع فضلاب روستایی به دهیاران و ارتقا آگاهی زیست محیطی آنان
- ۶) بررسی رابطه بین آموزش اهمیت و راهکار های توسعه فضای سبز روستایی به دهیاران و ارتقا آگاهی زیست محیطی آنان
- ۷) بررسی رابطه بین آموزش روشهای بهسازی و باز سازی محیط زیست روستایی به دهیاران و ارتقا آگاهی زیست محیطی آنان
- ۸) بررسی رابطه بین آموزش روشهای استفاده از مشارکت های مردمی در توسعه ی روستا به دهیاران و ارتقا آگاهی زیست محیطی آنان

۴-۱ فرضیه های تحقیق

- (۱) بین آموزش مفاهیم پایه و مبانی محیط زیست به دهیاران و ارتقا آگاهی زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد.
- (۲) بین آموزش شیوه های اصلاح الگوی مصرف روستاییان به دهیاران و ارتقا آگاهی زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد
- (۳) بین آموزش ایجاد توسعه پایدار در روستا به دهیاران و ارتقا آگاهی زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد
- (۴) بین آموزش روشهای مناسب و بهداشتی جمع آوری، ذخیره و دفن مواد زائد جامد روستایی (مدیریت پسماند) به دهیاران و ارتقا آگاهی زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد
- (۵) بین آموزش روشهای مناسب دفع فاضلاب روستایی به دهیاران و ارتقا آگاهی زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد
- (۶) بین آموزش اهمیت و راهکار های توسعه فضای سبز روستایی به دهیاران و ارتقا آگاهی زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد
- (۷) بین آموزش روشهای بهسازی و باز سازی محیط زیست روستایی به دهیاران و ارتقا آگاهی زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد
- (۸) بین آموزش روشهای استفاده از مشارکت های مردمی در توسعه ی روستا به دهیاران و ارتقا آگاهی زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد

۱-۵ متغیرها

موضوعات تحقیق دارای مفاهیمی مجرد و ذهنی هستند. برای اینکه عملاً تحقیق را انجام دهیم. مفاهیم باید به متغیر تبدیل شوند. مفاهیم وقتی به متغیر تبدیل می شوند که بتوانیم مقدار و درجات آنها را تعیین کنیم. هم چنین باید بین متغیرهای وابسته، مستقل و کنترل و بین متغیرهای گسسته و پیوسته تفاوت قائل شد. (ایران نژاد، ۱۳۸۲: ۴۷)

متغیر مستقل: متغیری است که انتظار می رود تغییر در متغیر وابسته را توضیح دهد، متغیر مستقل در این پژوهش آموزش محیط زیست است که البته با عنایت به فرضیه ها، این پژوهش متغیرهای مستقل متفاوتی را دارا می باشد که هر کدام متناظر با یکی از فرضیه ها هستند بطوری که شامل آموزش مفاهیم پایه محیط زیست، آموزش اصلاح الگوی مصرف، آموزش ایجاد توسعه پایدار در روستا، آموزش روش های مناسب دفع فاضلاب، آموزش اهمیت و راهکارهای توسعه فضای سبز، آموزش مدیریت پسماند، آموزش روش های بهسازی و بازسازی محیط زیست، آموزش استفاده از مشارکت های مردمی در توسعه روستا می باشد.

متغیر وابسته: متغیری است که از متغیر مستقل تاثیر پذیری دارد و در حقیقت متغیری است که در پژوهش سنجیده و اندازه گیری می شود، در این پژوهش، متغیر وابسته عبارت است از: آگاهی زیست محیطی دهیاران.

۱-۶-۱ تعریف واژه ها و مفاهیم

۱-۶-۱-۱ تعریف آموزش :

تعریف نظری : آموزش تعلیمات منظمی است که در جهت ایجاد آمادگی برای اجرای امور زندگی ، از جمله زندگی در شهر و روستا آموخته می شود . میان سطح آموزش در جامعه و قابلیت آن جامعه برای پیشرفت در عرصه های گوناگون نوعی همبستگی وجود دارد . آموزش ، با بالا بردن میزان توانایی ، اعتماد به نفس و میل به مشارکت ارتباط مستقیمی دارد . (موسی زاده ، ۱۳۸۵)

تعریف عملیاتی : آموزش نقش مهمی در ارتقا فرهنگ و رشد جامعه روستایی دارد و باعث می شود آگاهی ها افزایش یابد و جامعه از جهل و ناآگاهی که نادانی به همراه دارد رهایی یابد در حقیقت تمام مشکلات زیست محیطی یک جامعه از جهل و نادانی مردمی است که با آنان کار نشده و آموزشهای لازم و مداوم در اختیار آنان قرار داده نشده است . (اصغری ، ۱۳۸۰)

۱-۶-۲ تعریف محیط زیست :

تعریف نظری : به تمام عوامل زنده و غیر زنده که فرد یا جمعیت را در هر مرحله از چرخه ی زندگی اش تحت تاثیر قرار دهد محیط زیست گفته می شود . گاه از این واژه برای مشخص کردن مجموعه ای از شرایط خاص که پیرامون پدیده ای ویژه مطرح است نیز استفاده می شود . (وهاب زاده ، ۱۳۸۴ : ۶۴۹)

تعریف عملیاتی : محیط زیست به نظام های فیزیکی و بیولوژیکی اطلاق می شود که پایه های اساسی انسان را فراهم می آورند و با آسایش روانی ارتباط دارند ، در مفهوم کلی محیط زیست ، ۳ نوع محیط قابل تشخیص است : - محیط طبیعی - محیط اجتماعی و اقتصادی - سکونتگاههای انسانی . (بیجیو^۱ : ۲۰۰۴)

۱-۶-۳ تعریف آموزش محیط زیست :

تعریف نظری : آموزش عبارت است از : ایجاد بینش مطلوب ، ارزش ، مهارت، آگاهی و علاقه در مورد محیط زیست به طوری که آن را نگه داری و به منظور ادامه حیات انسان های موجود در حال حاضر و آینده توسعه داد و محیط زیست عبارت است از کلیه شرایط و عواملی که بر روی حیات و توسعه موجودات زنده اثر می گذارد ؛ آموزش محیط زیست ، انواع ارزش ها ، خلق و خواها ، واکنش ها و مهارت ها را برای حل بحران زیست محیطی توسعه و ایجاد می نماید . (شبیری و عبدالهی ، ۱۳۸۸ : ۴)

تعریف عملیاتی : آموزش محیط زیست عبارت است از شناسایی ارزشها و توضیح مفاهیم به منظور ایجاد مهارتها و گرایشهای مورد نیاز برای درک و شناخت وابستگی های میان انسان، فرهنگ او و محیط زیست پیرامون او . همچنین فعالیتهایی اعم از تصمیم گیری و خود القایی قوانین رفتاری مرتبط با کیفیت محیط زیست را شامل می شود . (خورشید دوست ، ۱۳۸۸ : ۱۹)

۱-۶-۴ تعریف ترویج :

تعریف نظری : ترویج فرآیندی از آموزش غیر رسمی است که رو به سوی جمعیت روستایی دارد . این جریان آموزشی راهنمایی ها و اطلاعاتی را به روستاییان ارائه می دهد تا به آنها کمک کند مشکلات خود را حل کنند . (اوکلی و مردن^۱ ، ۱۹۸۴)

تعریف عملیاتی : ترویج ، یک نظام آموزش غیر رسمی و خارج از قالب های متداول در مؤسسات آموزش رسمی است ، همچنین آموزش و ترویج نقش مؤثری در رفع مقاومت های بی مورد و غیر منطقی در برابر توسعه روستا ایفا می کند . (کلارک^۲ ، ۲۰۰۴ : ۴۷)

۱-۶-۵ تعریف آگاهی زیست محیطی :

تعریف نظری : آگاهی بینشی است که مدیران با بهره گیری از اطلاعات ، نسبت به موضوعات مورد نظر (زیست محیطی) پیدا می کنند و به کمک آن می توانند درباره آن موضوع تصمیم بگیرند . در واقع آگاهی است که موجب اتخاذ تصمیم می شود نه داده یا اطلاعات . (طالقانی ، ۱۳۸۲)

تعریف عملیاتی : آگاهی زیست محیطی به سه شاخه فرعی تقسیم می شود : آگاهی در مورد محیط زیست در سطوح مختلف محلی تا جهانی ، آگاهی و ادراک مسائل زیست محیطی در سطوح گوناگون محلی تا جهانی به منظور فراگیری تأثیرات مختلف طبیعت و انسان بر این مسائل ، آگاهی از دیدگاهها و رویکردهای مختلف درباره موضوعات زیست محیطی و آگاهی از نظام های ارزشی این دیدگاهها و رویکردها (خورشید دوست ، ۱۳۸۲ : ۳۹)

۱-۶-۶ تعریف سواد زیست محیطی :

تعریف نظری : سواد زیست محیطی عبارت است از درک اینکه تغییر یا اساس خلقت ، یک جریان مداوم علت و معلول است که به درستی در معیارهای فضا و زمان در یکدیگر گنجانیده می شوند و به طور دائم درون و میان این معیارها در حال تغییر هستند (مازر^۱ ، ۱۹۹۷)

تعریف عملیاتی : سواد زیست محیطی عبارت است از دانش فرد در مورد محیط زیست و نگرش هایی به طرف محیط زیست و جنبه های محیط زیستی ، مهارت ها و انگیزه هایی که با یکدیگر برای حل مسائل زیست محیطی به کار می روند . (روت^۲ ، ۱۹۹۲)

۱-۶-۷ تعریف دهیار:

تعریف نظری: دهیار جدیدترین شخصیتی است که در سال های اخیر پس از تصویب «قانون تأسیس دهیاری های خود کفا در روستاهای کشور» برای اولین بار در سال ۱۳۷۵ پای به عرصه مدیریت روستایی کشور نهاد. (بدری موسوی، ۱۳۹۰: ۸۸)

تعریف عملیاتی: به کسی که از طرف بخشداری مأمور است تا یک روستا را اداره و نگهداری کند، دهیار می گویند در حقیقت دهیار همان شهردار روستا می باشد. دهیار را نباید با دهدار اشتباه گرفت، زیرا دهدار کسی است که ریاست اداره دهداری یک دهستان که شامل چندین روستا می شود را برعهده دارد، دهیار توسط شورای اسلامی روستا برای مدت ۴ سال انتخاب و برای گزینش و صدور حکم انتصاب به بخشداری معرفی می گردد. (طالب، ۱۳۷۶)

۱-۶-۸ تعریف دهیاری:

تعریف نظری: پس از نظام کدخدایی به عنوان الگوی سنتی مدیریت روستایی که تا اواخر دهه ۱۳۳۰ در سطح روستاها وجود داشت و دهبانی که در دهه ۱۳۵۰ مطرح شد، سومین الگوی مدیریت روستایی ایران دهیاری است که در اواخر دهه ۱۳۷۰ تأسیس شد. (کلانتری، ۱۳۸۶)

تعریف عملیاتی: دهیاری ها اداره امور محلی را با نظارت روستاییان و از طریق شوراهای اسلامی روستا انجام می دهند و در عرصه امور عمومی نیز وظایفی همچون بهبود نظافت محیط، حفظ فضای سبز محلی، امور بهداشتی و غیره را برعهده دارند. (رضوانی، ۱۳۸۳)

۱-۶-۹ تعریف روستا:

تعریف نظری: روستا در تعاریف ارائه شده در قوانین کشور، واحد و مبدا تقسیمات کشوری است که از لحاظ محیط زیستی، همگن بوده و دارای محدوده مشخص عرفی یا ثبتی باشد و حداقل ۲۰ خانوار یا ۱۰۰ نفر جمعیت داشته باشد (بدری و موسوی، ۱۳۹۰: ۱۱)

تعریف عملیاتی: روستا عمدتاً یک واحد همگن طبیعی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و کالبدی است که از یک مرکز جمعیت و محل کار و سکونت (اعم از متمرکز، پیوسته و یا پراکنده) تشکیل میشود و اکثریت ساکنان شاغل دائمی آن به طور مستقیم و یا غیر مستقیم به یکی از فعالیتهای اصلی زراعی، باغداری، دامداری، صیادی، صنایع روستایی و یا ترکیبی از این فعالیتهای اشتغال دارند و از آن ارتزاق می نمایند. (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲: ۳۱)

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۲-۱ مبانی نظری تحقیق

۲-۱-۱ آموزش و آگاهی زیست محیطی :

آموزش محیط زیست و بحث در مورد آن در برخی مواقع مشکل آفرین است زیرا ممکن است با دیگر مفاهیم اشتباه شود. معمولاً افراد با استفاده از کلمه آموزش ممکن است مفاهیم مختلفی را بیان نمایند ، بنابراین بهتر است در ابتدا بتوان مفاهیم مختلف را از هم تشخیص داد تا بتوان از سردرگمی و پیچیدگی امتناع نمود . مثلاً تشخیص آموزش از اطلاعات در زمینه های محیط زیست نیاز به دقت کمی دارد . اطلاعات در حقیقت یک صورت ساده ای از حقایق و مفهوم ساده ای است که بیشتر ایجاد آگاهی می کند . اما آموزش علاوه بر آگاهی ، ایجاد یک سری مراحل یادگیری است که باعث درک واقعی موضوع می شود (شبیری و عبدالهی ، ۱۳۸۸ : ۱۶۴)

به طور کلی آگاهی به سه صورت وجود دارد که عبارتند از :

۱- **آگاهی ساده زیست محیطی :** در این سطح ساده اولیه از آگاهی، مردم درک عمیق از موضوع ندارند و در حقیقت تسلسل و روابط درونی میان این موضوعات زیست محیطی را نمی دانند . تحقیقات نشان می دهد که آگاهی زیست محیطی به تنهایی دارای اثر محدود و کوتاه مدت بر روی نگرش های شخصی نسبت به محیط زیست است .

۲- **دانش رفتار شخصی :** سطح دوم از آگاهی که سطحی عمیق تر است همان دانش رفتار شخصی است که در حقیقت ترکیبی از آگاهی و عمل است . دانش رفتار شخصی همانند آگاهی ساده است از این نظر که نیاز به دانش زیست محیطی عمیق و مفصل نسبت به موضوع ندارد

۳- سوادزیست محیطی : سومین و آخرین سطح ، سواد زیست محیطی از آگاهی ساده و دانش رفتاری شخصی متفاوت است ، چون در این سطح اطلاعات و مهارت های واقعی (فکرکردن و انجام دادن) بسیار بیشتر است . (شبیری و عبدالهی ، ۱۳۸۸ : ۱۶۶)

۲-۱-۲ اصول آموزش محیط زیست :

اصول آموزش محیط زیست عبارتند از :

- محیط زیست را باید به عنوان مجموعه ی واحدی نگریست و مرزهای سیاسی و فرهنگی و فیزیکی دیگر را نادیده انگاشت چون هر بخش بر بخش های دیگر اثر می گذارد .

- برای مطالعه محیط زیست و قسمت های مرتبط به آن ، نگرش سیستمی ، مناسب ترین روش است .

- آموزش محیط زیست باید فرایندی برای همه عمر باشد ، هم در مدرسه و هم خارج از مدرسه .

- برنامه های آموزش محیط زیست باید در هر شخصی اخلاق و یا قانونی برای رفتار ایجاد کند که او را به انجام اقدامات زیر تشویق کند :

۱- کار برای توسعه و بهره برداری از منابع طبیعی با وارد ساختن کمترین مقدار تخریب و آلودگی

۲- تلاش برای بهبود کیفیت زندگی برای هر فرد از طریق کاستن فقر و گرسنگی ، بی سوادی و سلطه جویی

۳- بکاربردن تکنولوژی برای ثبات اقتصادی و بقاء نوع بشر در دراز مدت نه برای منافع شخصی و زندگی تجملاتی کوتاه مدت و در نظر گرفتن احتیاجات نسل های آینده به هنگام مصرف منابع غیرقابل تجدید در طبیعت .

از آنجایی که ارزش ها و برداشت ها از رفتار هر شخص نشات می گیرد ، آموزش محیط زیست باید با در نظر گرفتن مناسب ترین موقعیت ها و موضوعات زیست محیطی ، محلی و جاری شروع شود و به طرف موضوعات و موقعیت هایی با گستردگی ملی و جهانی پیش رود . (برومند ، ۱۳۷۰)

۲-۱-۳ اهداف آموزش محیط زیست :

اهداف آموزش محیط زیست (اهداف قطعنامه جامعه اروپا^۱ - ۱۹۸۸) عبارتست از :

- افزایش سطح آگاهی عمومی در مورد مسأله محیط زیست

- ارائه راه حل های احتمالی

- ایجاد پایه ای برای مشارکت آگاهانه و فعالانه فرد فرد اعضای جامعه در محافظت از محیط زیست

- استفاده محتاطانه و عاقلانه از منابع طبیعی

آموزش محیط زیست برای دستیابی به چنین اهدافی باید نکات زیر را مورد ملاحظه قرار داد :

- تلقی محیط زیست به عنوان میراث مشترک انسانها

- نقش وظیفه مشترک نگه داری ، محافظت و ارتقاء کیفیت محیط زیست در محافظت از سلامت مردم

- بهره برداری از منابع طبیعی به صورت محتاطانه و منطقی

- روشی که هر فرد با رفتار خویش در جهت مشارکت در محیط زیست پیش می گیرد . (خورشید دوست ،

۱۳۸۲ : ۳۳)

۲-۱-۴ فلسفه آموزش محیط زیست :

آموزش محیط زیست گستره ای از آموزش های عمومی و تخصصی است که در خانواده ، نهاد های آموزشی مانند آموزش و پرورش ، آموزش عالی ، رسانه های گروهی و غیره ، سازمانهای دولتی زیربند در مدیریت محیط زیست مانند سازمان حفاظت محیط زیست ، وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی ، وزارت جهاد کشاورزی ، شهرداری ها و غیره و همچنین سازمانهای غیر دولتی که در واقع با هدف آموزش محیط زیست و ارتقاء محیط زیست تأسیس یافته اند و همگی آن ها در ترویج ، تغییر و تکامل این آموزش ها ایفای نقش می کنند . (ولی الهی ، ۱۳۸۹)

فلسفه آموزش محیط زیست بالا بردن میزان آگاهی نسبت به بقاء نوع بشر و ارتقا کیفیت زندگی انسان و ارتباط آدمی با محیط زیست می باشد تا بتوانند مسائل مختلف زیست محیطی را درک کنند و ارزش ها و نگرش های مثبتی را برای حفاظت از محیط زیست کسب نمایند ، به طوری که هر فرد به تنهایی یا به طور گروهی بتواند در حل مشکلات زیست محیطی اقدام کند . (عمادی ، ۱۳۸۳) با توجه به عدم آگاهی برخی از افراد در بروز آلودگی ها ، نقش آموزش در سطوح مختلف جامعه امری مهم و در اولویت است ، بنابراین برای حفاظت از محیط زیست باید مخاطبان را شناسایی ، طبقه بندی و آموزش داد . این آموزش باید با هدف درک بیشتر از محیط و دوستی و مهرورزی با آن باشد . مهمترین نکته ، آموزش کارکنان و مدیران در بخش های مختلف اعم از بخش های قانون گذاری و سیاستگذاری در دستگاههای اجرایی و نظارتی خواهد بود ، آموزش این گروهها به عنوان یکی از مهمترین نیازهای آموزش زیست محیطی کشور ضرورتی اجتناب ناپذیر است . گروههای ذکر شده باید قبل از هر قشر دیگر، خود تحت آموزش محیط زیست قرار گرفته و این موج را به قشرهای دیگر اجتماعی هدایت کنند . (سوانسون^۱ ، ۱۳۸۷)